

литература, историографи, логографи, митографи, дидактичка и научна поезија, реторика, проза итн., почнувајќи од Хомер и Хесиод до Евстатиј. Особено е значајно што авторот ги анализира и изворите за Орион, како созвездие, од *Библијата*, со што може да се анализира и неговата семитска варијанта *Kesil*. Во вториот дел „2.2 Содржина на митот“, авторот ни ја предава содржината на митот за Орион, од неговото раѓањето до неговата смрт, поткрепена со многубројни белешки за изворите и верзиите на одредени делови од содржината.

Во *третата глава* „Анализа на епизодите од содржината на митот“ (149–386), авторот прво ги дава толкувањата за етимологијата на името Орион (за што особено му се заблагодарува на денес покојниот проф. К. Ројх), потоа се задржува на секоја епизода од митот поединечно, особено на имињата на митските личности. Особено ја анализира улогата на боговите како Хефајст, Артемида, Аполон, Севс и улогата на многу помали божества во епизодите од митот. Авторот, смртта на Орион, по направената хибрис, ја споредува и со смртта на Дионис. На крајот од оваа глава се дадени објаснувања за потеклото на созвездијата, за улогата на ѕвездите во антиката, со посебен осврт кон созвездието Орион.

Заклучокот (387–396), всушност, преставува резиме на сите заклучоци на авторот, претходно извлечени и аргументирани во посебните поглавја на делото.

На крајот мора да се одбележи дека толкувањата се поткрепени со обемна библиографија (397–428), цитирана во 2471 белешка, а книгата содржи и *Индекс на географски имиња* (429–432) и *Индекс на имиња на личности и созвездија* (433–445), кои се од голема полза особено во вакво дело кое изобилува со мноштво имиња на личности, божества и ѕвезди. Иако ова исклучително дело на Ж. М. Рено ќе има големо влијание врз проучувачите на хеленската митологија, бидејќи иако се обработува еден мит, при неговата обработка се анализирани голем број митски ликови, суштества и божества, сепак, како единствен недостаток сметам дека е отсутството слики во самата книга, а во делот „Ликовни сведоштва“ (124–127) се спомнати, речиси сите ликовни сведоштва со референци од кого се објавени и каде се чуваат, со што претставата за митскиот ловец Орион во оваа исклучителна монографија би била поцелосна.

Ратко Дуев

Филозофски факултет, Скопје

ПЕТЪР ДЕЛЕВ, *Лизимах*. Универзитетско издателство „Св. Климент Охридски“ Софија 2004; библиографија, индекс, 463 стр.

Во збирката *Универзитетска библиотека* (бр. 435), конечно излезе долго очекуваниот, уште во 1993 год. одбранет хабилитационен труд на д-р Петар Делев за *Лисимах*, еден од клучните актери од времето на дијадосите, за кого што се зачувани најмалку извори. Како што објаснува авторот во предговорот (стр. 10), освен на неговите службени задолженија, доцнењето се должи и на достапноста на најновата стручна литература. Имено, истовремено со одбраната на овој труд беа објавени три книги со иста тематика (од F. Landucci Gattinoni, S. Franco и H. S. Lund, како и 80-те страници осветени на Лисимах во делото на К. Јорданов за политички-

те односи меѓу Македонија и тракиските држави, *Studia Thracica* no. 7, 1998), на коишто авторот критички се осврнува и ги оценува, со што на читателите им овозможува увид во најновата стручна литература.

Како и другите автори (освен С. Франко, кој се занимава со административните и управни проблеми на хеленистичките монархии преку примерот на кралството на Лисимах), и П. Делев своето дело го структурирал хронолошки, што со оглед на замрзената и често сè уште неуточнетата хронологија за периодот на дијадосите е речиси неизбежно. Така, во *првата* од осумте глави речиси на школски начин се прикажани расположивите извори. Во *втората глава*, Авторот расправа за етничкото потекло и припадноста на Лисимах и на неговото семејство, и иако има повеќе аргументи за неговото македонско потекло (еден од нив е типичната македонска функција соматофилакс, што ја вршеле исклучиво Македонци) мислам дека без потреба го остава прашањето отворено. Главата ја завршува со преглед на младешката дејност на Лисимах. Во *третата глава*, авторот ги анализира изворите за учеството и напредувањето на Лисимах во текот на походот на Александар, при што главно место имаат епизодите за борбите со лав. Едната е кралскиот лов на лавови во Сирија, кога Лисимах го убил лавот што речиси му го откинал рамото: тоа е и прво споменување на Лисимах во текот на походот на Александар, што авторот го датира во 333 година, иако не ја исклучува и 331-та год. Втората епизода – за затворањето на Лисимах во кафез со лав – очигледно е живописна бајка, измислена поради блискоста на Лисимах со Калистен, историограф на првата фаза од походот на Александар. Третата борба со лав се случила 328-та година во Согдијана, во персискиот ловен парк во местото Базајра, кога Лисимах веќе бил назначен за телохранител (*somatophylaks*) на Александар. Мислам дека од овие чести споменувања на Лисимах во кралскиот лов, што е една од задачите на телохранителите, може да се заклучи дека таа функција Лисимах ја имал многу пред 328-та година. Во врска со епизодата за проскинезата, Авторот го прифаќа мислењето на Берве дека таму споменатиот Лисимах е истоимениот учител на Александар од Акарнанија, а не македонскиот Лисимах. Во изворите Лисимах се споменува и како кралски копјоносец, штитоносец, како и постојан сопатник на Александар со задача да бдее над безбедноста на кралот. Така, во една прилика во Индија, Александар не сакајќи го ранил Лисимах во челото и, немајќи ништо друго, го преврзал со кралската дијадема, што подоцна било толкувано како предскажување за идната кралска власт на Лисимах. Името на Лисимах се наоѓа и на списокот од 33 триерарси за враќањето од Индија, што според мислењето на Авторот била почесна титула за најблиските соработници на Александар, а фактичка функција само за единаесетмината Хелени кои всушност управувале со бродовите. Како љубител на философијата, Лисимах се споменува и во 324-та, во врска со samozапалувањето на индискиот мудрец Калан, кој пред смртта му го подарил својот нисејќи коњ.

Во *четвртата глава*, Авторот расправа за сложената и не многу јасна состојба по ненадејната смрт на Александар, пред сè заради немањето наследник. Иако Лисимах заедно со најугледните хетајри бил во Бабилон, сепак, за разлика од нив, во бурните настани летото 323-та год. тој не се споменува поименично и конкретно. По распределувањето на овластувањата (Антипатар во европскиот дел, Пердика во азискиот, а Кратер на должноста простасија за државата), се пристапило кон поделба на останатите должности, во прв ред за управување со сатрапиите; Лисимах ја добил Тракија и, според зборовите на Јустин, како на најхрабар, му било дадено да управува со најсвирепите народи.

Пред да премине на настаните од времето на владеењето на Лисимах, Авторот се враќа наназад и ја опишува состојбата во времето на Филип II и на Александар III, при што ја минимизира нивната власт во Тракија, како и нивните походи на север (стр. 106 sqq.), но подоцна, кога расправа за конкретните настани, реално ги прикажува нивните дејствија и моќ. Притоа, тврди дека Филип бил поразен од Трибалите и дека тие имале полна политичка независност, без да го побие општо прифатеното мислење за нивната зависност од Македонија (плаќање данок, воена обврска - што се гледа од нивните одреди во војската на Александар, како и нивното вбројување меѓу народите под власт на Антипатар и на Кратер - што значи дека пред тоа биле под македонска власт). Овие прашања и проблеми се маестрално обработени и богато документирани во капиталното дело на Ф. Папазоглу за среднобалканските племиња (стр. 11-68, особено стр. 16-38), но Авторот, иако во глава седум во врска со скитскиот поход на Филип го цитира нејзиното дело не ги зема во обзир (ниту позитивно ниту негативно) мислењата на авторката. Во врска, пак, со келтското претеништво кај Александар, додека се наоѓал крај Дунав (стр. 110, 272), испуштена е статијата на М. Гарашанин („Ad Appian. I, 4, 6", *Adriatica praehistorica et antiqua, Miscellanea Gregorio Novac dicata, Zagreb 1970, 393-397*) кој на остроумен начин го реши прашањето за божезното доаѓање на келтска делегација од Јадранот, докажувајќи дека во изворот станува збор за Келтите неодамна доселени од Јадранот.

Потоа Авторот расправа за Тракија во време на владеењето на Александар Македонски и за тројцата македонски стратегии што управувале со Тракија. Првиот стратег, Александар, син на Аероп од Линкестива, во 334-та бил повикан од Александар и со тракиските одреди се приклучил во походот на Исток, но во 330-та год. бил осуден за заговор против Александар и убиен. Вториот стратег Мемнон, според Диодор ги поттикнал на бунт барбарите за да ја отфрли власта на Александар, на што веднаш реагирал Антипатар, кој морал бргу да го заврши војувањето заради востанието на Агис III во Спарта. Со оглед дека не се споменува казна за Мемнон, се чини дека побуната била против Антипатар, а не против Александар. Најнесигурни се податоците за стратегот Зопирион, почнувајќи од хронологијата – дали бил пред, или после Мемнон, или пак двајцата управувале истовремено, но во различни делови од Тракија. Се чини дека Зопирион се обидел да ја наметне македонската власт на црноморското крајбрежје (неуспешна опсада на *Boristhenes*), но загинал во борба со Гетите, по што во Тракија било дигнато востание и била речиси изгубена за Македонците (Куртиј Руф).

На крајот, Авторот се осврнува и на судбината на одриското владетелско семејство, при што укажува дека генеалозијата и хронологијата на владеењето на тракиските династи во најоддалечениот, слободен крај на поранешната одриска политичка територија е невозможно да се уточнат. Сепак, претпоставува дека поголемиот дел на Тракија бил оттргнат од македонската власт и дека Лисимах требало повторно да ја преосвојува. Притоа го поставува, и пак, според мене, непотребно го остава отворено прашањето дали Лисимах бил под јурисдикција на Антипатар или на Пердика и каква титула имал, без да ја искористи убедливата дискусија на Ф. Папазоглу (*Plemena, 37-8*): Лисимах бил стратег (Дексип), а Антипатар ги задржал истите овластувања за европскиот дел дадени уште од Александар. При доаѓањето во Тракија, Лисимах бил пречекан со војска од тракиецот Севт, според Диодор (XVIII, 13.5) во 322-та, датум отфрлен од Авторот кој доаѓањето го става најдоцна на крајот од 323-та, а пак судирот

го толкува како обид на Лисимах да ја преосвои внатрешноста на Тракија.

Потоа, податоците за Лисимах во изворите се ретки, особено оние врзани за односите со дијадосите и нивните коалици, што може да се про толкува со неговата безначајна улога во борбите на дијадосите. Првиот податок за неговата дејност во Тракија е после цели десет години, што може да биде резултат на неговата зафатеност со зацврстување на власта во Тракија: имено, Лисимах не учествувал ниту во Ламиската војна, иако бил најблиску за да му дојде на помош на Антипатар. За да ја објасни општата состојба, Авторот расправа за политичките бракови на дијадосите и за избувнувањето на првата коалиција, иако тоа нема директна врска со Лисимах. Тој не е ниту споменат при ревизијата на овластувањата, направена 320-та год. во *Triparadeisos* од Антипатар, а по убиството на Пердика. Само од подоцнежните настани се заклучува дека Лисимах ја задржал власта. Единствено се споменува дека Лисимах на враќање го пречекал Антипатар од Мала Азија и дека веројатно тогаш се оженил со неговата ќерка Никеја – вдовицата на убиениот Пердика, од што Авторот заклучува дека веројатно и Лисимах бил против Пердика, и дека пратил војска (неговиот брат во *Triparadeisos* бил назначен за соматофилак на Филип III), останувајќи во Европа за обезбедување на заднината.

Петтата глава, со наслов „Владетелот на Тракија“, Авторот ја почнува со настаните во Македонија и со борбите на дијадосите (втората и третата коалиција). Првиот податок поврзан со Лисимах е за неговите борби со Тракијците и Скитите, како и со побунетите северни црноморски колонији Истрија и Калантија (Калатис), веројатно поттикнати од Антигон (теорија поткрепена со наодот на статуи од азиските ковници). Притоа, Авторот ги идентификува Скитите со Гетите, чиј политички центар го врзува со утврдената резиденција во Свештари, а хронологијата и на овие борби е несигурна (меѓу 314 и 312-та год.).

Во *шестата глава*, Авторот повторно ја разгледува општата ситуација пред и по битката кај Ипсос, при што Лисимах се споменува во врска со земањето на кралската титула, откако тоа го направиле Антигон и Деметриј по сјајната победа над Птолемај кај кипарска Саламина во 306-та год. На тој начин, дијадосите ја осуетиле намерата на Антигон за власт во целата Империја на Александар. Следната, 305-та год., на Родос опседен од Деметриј Полиоркет Лисимах му пратил 40.000 медимни жито и исто толку јачмен, од што се гледа неговата економска моќ, а за што, по успешната одбрана, му била поставена статуа во Родос. По признатата независност на Родос и склучениот сојуз со Деметриј (што не важел за Птолемај), Деметриј побрзал на помош на Атина и по сјајната кампања воспоставил контрола во цела средна Грција и Пелопонез (градот Сикион бил прекрстен во Деметријада). Во 302-та год., на Истамските игри основал Хеленски сојуз, со кој божем го обновил договорот од времето на Филип – иако условите се сосема различни, та не може да се рече дека го обновил хеленскиот сојуз од времето на Филип, зашто договорот на Филип со Хелените не се нарекува хеленски сојуз, туку исклучиво *koine eirene*, мировен договор. По овие успеси на Деметриј, рамнотежата на силите била пореметена, а најзагрозен бил Касандар, кој го повикал Лисимах, како што имал обичај кога бил во тешки ситуации. На нивен предлог е направена четвртата коалиција со план дејствијата да се префрлат во М. Азија, со што требало да го присилат Деметриј да замине од Хелада. Притоа, главна улога имал Лисимах, кому Касандар му дал дел од својата војска. Со оваа малоазиска кампања Лисимах завладеал во Хелеспонтска Фригија,

а во Голема Фригија успеал да ја заземе тврдината Синада (благајната на Антигон) и уште неколку градови. По ова, Лисимах тактички го избегнувал директниот судир со Антигон, зашто стратегијата била да се исцрпи противникот и да се даде време на останатите членови на коалицијата (Селеук и Птолемај) да дојдат на помош. Поради лажната вест дека Лисимах е поразен, Птолемај се вратил од Долна Сирија во Египет и не учествувал во решавачката битка. Селеук, пак, набрзина ја завршил војната со индиецот Чандрагупта склучувајќи династички брак и добивајќи 500 слонове, а потоа пристигнал во Кападокија каде презимил, што го натерало Антигон итно да го повика сина си Деметриј на помош. Лисимах, пак, ја распоредил војската во Битинија, а зимата ја минал во Хераклеја Понтиска каде што се оженил со Амастрис, вдовицата на тиранинот на градот. Деметриј ги зазел морските теснеци за да го изолира Лисимах и да спречи испраќање помош од Европа во Азија. Тој заробил дел од војската пратена од Касандар на чело со неговиот брат Плејстарх, дел настрадал во бура и само еден дел стигнал кај Лисимах; некои негови одреди пак, преминале на страна на Антигон. Откако Деметриј, со кого бил и епирскиот крал Пир, успеал да се здружи со Антигон, во чиј табор бил историчарот Хиероним од Кардија, летото 301-та дошло до битка кај Ипсос во која учествувале повеќе од 155.000 луѓе, а 81-годишниот Антигон загинал. Со тоа конечно била решена судбината на Империјата на Александар и тоа е крај на периодот на дијадосите. Иако во описот на Плутарх за битката го нема Лисимах, неговите заслуги за победата на коалицијата се неоспорни, но сепак пресилно е да се рече дека тој ја држел судбината и иднината на светот во рацете (стр. 185). Авторот со право го отфрла тврдењето на Полибиј дека на состанокот по битката, освен Лисимах и Селеук, учествувал и Касандар, зошто тој не учествувал директно во настаните во Азија и веројатно неговите интереси ги застапувал брат му Плејстарх, и се задоволил со признавање на неговата власт во Македонија и Хелада; брат му пак, ја добил управата на Киликија. Има мислења дека тогаш добил и други делови од М. Азија, или пак дека ја добил Карија откако во 229-та год. Деметриј му ја одзел Киликија. Во прилог на ова треба да се спомене и походот на Антигон Досон во Карија помеѓу 227 и 225 год., така што и во време на Филип е под власт на Антигонидите, за што сведочат и натписите од светилиштето во Лабранда в. S. Le Bohec, *Antigon Doson, roi de Macedoine*, Nancy, 1993, стр. 327-347. Со оглед дека Птолемај не учествувал во битката, не му била призната власта во веќе заземените делови во Долна Сирија, и тие ќе бидат причина за шесте сириски војни што се воделе меѓу Селеукидите и Птолемаидите во текот на два века.

За малоазиските владенија на Лисимах, за жал, нема доволно податоци во изворите. Веројатно ја добил Лидија, можеби и Карија, а се чини дека Пафлагонија, Битинија (од 297 год. има битинска ера) и Кападокија ја зачувале независноста, како и Хераклеја Понтиска, каде управувала неговата сопруга Амастрис, а потоа нејзините синови. Веројатно во врска со борбите за овие територии, го обновил градот Антигонеја на границата на хелеспонтска Фригија и Битинија, основан од Антигон Едноокиот, што го прекрстил во Никаја, според неговата прва жена – ќерката на Антипатар. Со анализа на изворните податоци, Авторот се обидува да докаже дека Голема Фригија не била дел од државата на Селеук, туку или дека била тампон зона меѓу Селеук и Лисимах, или дека била во склоп на државата на Лисимах со граница на пл. Таурос, што го поткрепува со бројните наоди

на сребрени монети на Лисимах, кои биле во оптек сè до крајот на III век ст.е.

Бидејќи требало да „ослободат“ бројни градови во Мала Азија и да се борат со Деметриј кој ја имал најголемата борбена флота и номинално бил на чело на Островскиот и Коринтскиот сојуз, Селеук заминал за Сирија, а Лисимах во Сард, каде ја довел и хераклејската сопруга Амастрис. Откако не бил примен од градовите во копнена Хелада, Деметриј се зафатил со пљачкање на градовите на тракискиот Херсонес, а Лисимах не добил помош од никого, зашто со новите малоазиски територии станал помокен од другите. Немајќи флота за борба против Деметриј, Лисимах склучува сојуз со Птолемај, поткрепен со династички брак со Арсиное, ќерка на Птолемај и Береника (со која имал три сина од кои едниот Лисимах), а пак со Лисандра, ќерката на Птолемај и Евридика, го оженил својот најстар син Агатокле; за жал, и во овој случај хронологија не е уточнета, веројатно меѓу 294-92 год. ст.е. Селеук, пак, од своја страна се сојузил со Деметриј Полиоркет и се оженил со неговата ќерка од сопругата Фила – Стратоника, свадбата била свечено прославена во Сирија. Авторот со право предлага во ова време, а не по битката кај Ипсос (според Плутарх) да се стави епизодата посведочена кај Диодор – дека Деметриј успеал да да извлече 1.200 таленти од благатајната во тврдината Киинда во Киликја, по што ја зел мајка си Стратоника и ја одвел во Кипар. Потоа му ја одзел Киликија на Плејстарх и ја пратил својата жена Фила да го оправда од обвиненијата на Плејстарх кај брат им Касандар.

Наскоро дошол во судир со Селеук заради градовите што ги држел на фојникискиот брег што му припаѓал на Селеук, но смртта на Касандар, според Авторот, (а не воведувањето на тиранија во Атина) го натерала амбициозниот Деметриј да се упати во Хелада. И додека тој војувал во Хелада и за две години ја воспоставил својата власт, Лисимах му ги одзел градовите во Мала Азија (меѓу другите и Ефес, поморската база на Деметриј), Селеук – Киликија, а Птолемај – островот Кипар. Авторот ја отфрла хипотезата дека против Деметриј била направена коалиција од тројцата кралеви, од Пир и синовите на Касандар, кои склучиле династички бракови (Антипатар со ќерка на Лисимах, а Александар со ќерка на Птолемај). Во кавгата меѓу браќата, Деметриј се ставил на страната на Александар, а Лисимах – не можејќи да му помогне на својот зет, зашто војувал со Дромихајт – испратил лажно писмо до Пир од името на Птолемај Лаг (кој му помогнал да се врати на епирскиот престол) за да ги запре операциите. Поради недоверба, Деметриј го убил Александар и завладеал со Македонија и Тесалија во 294 год. ст.е., а Антипатар побегнал кај дедо му Лисимах, кој поради зафатеноста ја жртвувал Македонија склучувајќи мир со Деметриј и, веројатно, добивајќи признание за малоазиските градови што претходно му ги одзел.

Потоа Авторот расправа за политиката на Лисимах спрема градовите во Мала Азија под негова власт (некои од 294-та, а другите од 289/88 год). Така, градот Ефес го преосновал преселувајќи жители од Лебед и од Колофон и нарекувајќи го Арсиноја според името на сопругата; разбеганото население на Смирна го вратил и ја прекрстил во Евридика, а градот пак Антигонеја во Троида го прекрстил во Александрија и им дозволил на жителите донесени од Скепис да се вратат во нивниот град. За да го ограничи влијанието на Деметриј во Хелада, Лисимах одржувал добри односи со Атина, со посредство на комедиографот Филипид, кој бил пребеган кај него и го придружувал во малоазиската кампања 302/301 год.; тој издејствувал закоп на паднатите Атинци во битката кај Ипсос, како и

ослободување на плениците и заложниците држани од Антигон, а во 299-та Лисимах ѝ подарил 10.000 медимни жито. Во дворецот на Лисимах престојувал и внукот на Демостен, Демохар, противник на Деметриј Полиоркет, а по укинувањето на тиранијата во Атина во 294-та од Деметриј Полиоркет, тиранот Леохар преку Теба побегнал кај Лисимах. Павсанија запишал дека Атинците на Лисимах му поставиле статуа, не поради наклонетост кон него, туку зашто тоа било корисно за нив. Според веројатното дополнување на еден оштетен натпис Лисимах како и Касандар дал голема сума пари за обновата на Теба.

На крајот од главата, како преод во следната, го претставува проблемот за датирањето на гетските војни на Лисимах и на заробувањето на неговиот син Агатокле, како и неговото, првенствено заради несогласувањата на двата извори (Павсанија и Диодор). Откако ги набројува разбучените датирања и мислења за едновремено или последователно заробување на Агатокле и на Лисимах, Авторот остроумно забележува дека на заробниот Лисимах Дромихајт му се обраќа со „татко“, што недвосмислено укажува дека не биле заробени истовремено, туку дека ослободувањето на синот било проследено со мировен договор (отстапување на земјите отаде Дунав - Павсанија) и брак меѓу гетскиот владетел и ќерката на Лисимах, така што за првата гетска војна цени дека е поприфатливо датирањето сса. 297 год., кога тој бил одсутен од Тракија и ги средувал работите во Мала Азија по битката кај Ипсос. За времето на неговото ширење на сметка на Гетите, предлага два датума: или меѓу 323-313 год. (можеби во време на востанието на црноморските градови) или меѓу 311 и 302 год., при што првото е поверојатно. За тоа, пак, дали Гетите биле поттикнати на побуна од Антигон непосредно пред Ипсос или по битката, кога Лисимах е во М. Азија напаѓан од Деметриј по море, речиси е невозможно да се пресече со изворите што ги имаме.

Во *седмата глава*, Авторот расправа за причините, локализирањето, хронологијата и условите на мирот на втората гетска војна, што најрано се датира во 294-та год., зашто на веста дека Лисимах е заробен од Гетите Деметриј нападнал на Тракија, но востанието во Бојотија, што исто така не е прецизно датирано, го натерало Деметриј да се врати назад. Според Авторот, нападот од Деметриј бил причина тој да биде брзо ослободен, а од условите на мирот со сигурност се знае само тоа дека ги вратил гетските тврдини (не се знае кои, ни кога биле заземени од Лисимах) и дека Гетите задржале заложници, меѓу кои и Клеарх, синот на неговата хераклејска сопруга Амастрис. За сцената на војната, пак, има повеќе мислења што Авторот ги анализира и притоа остроумно забележува дека во еден фрагмент на Полибиј Дромихајт е наречен „крал на Одрисите“, што би значело дека завладеел со нивната територија и дека неговата држава се протегала не само на север од Дунав, како што се тврди, туку и на југ. Тоа мислење го поткрепува со големата могила некропола кај Свештари, каде се забележени повеќе од 100 тумули, од раножелезно до ранохеленистичко време. Во втората по големина могила откриена е сидана гробница со полуцилиндрични сводови, датирана во втората четвртина на III в. ст.е., за жал ограбена. Во главната соба има две камени легла крај десниот и задниот сид, украсена е со каријатиди и фреска на задната страна, што сè заедно укажува на владетелска гробница. Недалеку е откриена тврдина од исто време, со големо количество увезена керамика од Тасос, Синопе, Хераклеја Понтиска и др. За овој комплекс во бугарската литература има мислења дека станува збор за династичкиот центар и гробницата на Дромихајт и неговата сопруга, ќерката на Лисимах, што е веројатно. Притоа

Авторот аргументирано го побива идентификувањето на овој урбан центар со Даусдава, и го идентификува со Хелис. На крајот, прави преглед на политичката историја на Гетите и се навраќа на борбите на Филип II со Гетите и Скитите (Атај), при што заради невнимателно цитирање (стр. 233, бел. 1) произлегува дека Ф. Папазоглу ја застапува тезата за преселба на Трибалите, иако во споменатото дело таа аргументирано ја побива. Кралот на Истрите, пак, го идентификува како гетски крал, што не е многу убедливо, но притоа изнесува интересна претпоставка дека скитскиот поход на Филип бил за заштита на Котелас, загрозен од Скитите (Атај) со кој во текот на тракиската кампања (342-340 год.) склучил сојуз и со чија ќерка, Меда, се оженил. Мора да се напомене дека за овие настани Авторот недоволно го користи делото на Ф. Папазоглу, особено е испуштена дискусијата во врска со судирот на Филип со Трибалите.

Осмата глава Авторот ја почнува со обидот на Деметриј Полиоркет да ги преосвои владенијата на татка си во Мала Азија, што предизвикува реакција кај кралевите (а не, како што од невнимание пишува, кај дијадосите, стр. 238). Од исток во Македонија навлегол Лисимах, од запад Пир, а флотата на Птолемај се појавила во Егејското море. За жал, податоците за борбите меѓу Лисимах и Деметриј се противречни, но во секој случај крајниот резултат е делењето на Македонија меѓу Лисимах и Пир, најверојатно по долината на Вардар. По срамното бегство од Берија, Деметриј успева да собере војска и да нападне на побунетата Атина, но по пристигањето на Пир договорно заминува во Мала Азија – неодамна откриениот декрет покажа дека во склучување на примирјето бил замешан и Птолемај, а има мислења дека тоа било насочено против Лисимах. Во Азија 287-та тој прво се оженил со ќерката на избрканата жена на Птолемај, а потоа успеал да заземе повеќе јонски градови, како и Сард, на што Лисимах не реагирал веднаш (можеби поради земјотресот во кој настрадала и престолнината Лисимахеја), туку неговиот син Агатокле, што довело до теорија дека бил негов совладетел во азискиот дел. Поразен од него (натпис од Халикарнас), Деметриј преку Фригија и Арменија се повлекол во внатрешноста каде што, според Плутарх, сакал да основа ново кралство. Поради постојаните напади од Агатокле, гладта и епидемијата, Деметриј се вратил назад во Киликија и тука се судрил со Селеук; во 286/5, оставен од војниците, морал да се предаде и по неколку години умрел како почесен заробеник. По среќно завршената војна во Азија, Лисимах проценил дека е zgodно да нападне на Пир и на Антигон, синот на Деметриј, кој ја држел Тесалија, а располагаал и со флотата на татка му. Пир прво во 285-та се повлекол во Едеса, но кога македонските војници преминале кај Лисимах, се вратил во Епир.

Како крал на Македонија, Лисимах бил во одлични односи со повеќето Хелени, на прво место со Атина, а некаде во ова време го убил и својот властољубив зет Антипатар, синот на Касандар. По ова обично се датира неговиот поход во Азија и Хераклеја Понтиска каде ги убил двата властољубиви сина на неговата сопруга Амастрис, претходно убиена од нив. Веројатно во 284-та Лисимах со итрина (Полиајн) ја зазел Пајонија при ритуалното крунисување на Аристон, синот на Аудолеон во реката Астибос (Брегалница).

Крајот на Лисимах се врзува со неприликите во семејството, каде се засолниле Птолемај Кераун и Мелеагар, синовите на Евридика, избрканата жена на Птолемај; и со сплетките на неговата сопруга Арсиноја, што довело до убиство на неговиот првороден син Агатокле, проследено со убиства и на неговите пријатели. По ова, сопругата на Агатокле, Птолемај

Кераун, Мелеагар, Александар, синот од одриската жена на Лисимах, и други, побегнале кај Селеук, поттикнувајќи го на војна против Лисимах. Во битката кај Курупедион, 281-та, загинал Лисимах, чие тело долго го чувало само кучето Хиркан, а на крајот било прибрано од син му Александар и свечено погребано во Лисимахеја.

Деветтата глава е всушност епилог за настаните по битката со која завршил животниот пат на Лисимах. Неговата политичка кариера покажува дека, за разлика од Деметриј, не бил преамбициозен и не трчал по брзи успеси, и умеејќи да го чека погодниот момент за дејствување постигнал не само големи, туку и трајни резултати. Со смртта на Лисимах, на последниот жив дијадох, Селеук, му се укажала реална можност да ја обнови Империјата на Александар. Оставајќи го во Азија својот син Антиох, Селеук со голема војска се префрлил во Европа (според некои извори за да го заврши својот живот во татковината), но бил убиен од Птолемај Кераун, кој одјавал во Лисимахеја и, претставувајќи се како осветник на Лисимах, бил прогласен за крал.

По ова на сцена стапуваат епигоните; најбрзо реагирал Антигон Гоната, кој не успеал да го спречи да влезе во Македонија. Помпеј Трог забележал дека Птолемај Кераун морал да војува со Илирот Монуниј и Птолемај - синот на Лисимах од Арсиноја, кои веројатно се обиделе да го отстранат од престолот. Птолемај Кераун на нечесен начин ќе се ослободи од легитимниот наследник: тој се жени со Арсиноја, неговата полусестра, вдовицата на Лисимах, (која по смртта на Лисимах со синовите побегнала во Касандреја) ветувајќи ѝ дека престолот ќе го чува за нејзините деца. Но, на денот на свадбата ги убил двјцата малолетни синови на нејзините раце, додека Птолемај успеал да побегне; таа пак, бегајќи во Египет, успеала да ја истисне ќерката на Лисимах и да се ожени со родениот брат Птолемај II. Наизглед стабилната состојба на Птолемај Кераун ја пореметиле Келтите, кои од 335-та, во време на походот на Александар на Дунав, се посмело напаѓаат на југ; 279-та Птолемај загинал во бој, а Македонија била прегазена и во хаос. Состојбата успеал да ја стабилизира стратегот Состен (најдена е келтска имитација на негова монета, cf. F. Papazoglu, *Plemena*, стр. 359/60), кој ја одбил кралската дијадема, но не успеал да ги задржи Келтите кои стигнале до Делфи. Дел од Келтите пак, 279-та бил поразен кај Лисимахеја од Антигон Гоната, кој се упатил кон Македонија и со право го заслужил престолот формирајќи ја династијата Антигониди. Со тоа завршил немирниот период на борби за делење на империјата на Александар.

Кралството на Лисимах исто така било разделено: азискиот дел уште по битката кај Курупедион го зазел Селеук, Антигон го присвоил југозападниот дел од европскиот, во југоисточниот дел на Тракија повеќе од половина век опстоила држава на Келтите со главен град Тилис и уште еден политички субјект во внарешноста на Тракија. До крајот на главата авторот кусо ги обработува односите меѓу политичките фактори во источното Средоземноморје што имале претензии за тракиските територии сè до доаѓањето на Римјаните.

Книгата е илустрирана со ретките портрети на Лисимах, како и на познатите современици (Филип, Александар и др.). Печатните грешки се малубројни: стр. 202, 289/298, треба 289/288; стр. 274, 379 а треба 279; стр. 281 треба 278 и 277 наместо 379 и 378; стр. 288, заб. 4 353 треба 253, стр. 316 опровергава треба опровергава; како и неколку грешки во библиографијата, стр. 432 (Loukopoulou), 434 (F. Papazoglu), стр. 437 (I. Stoian). На крајот е поместена богата библиографија и општ показател.

Авторот е во тек со севкупната литература за главните прашања; ретки се пропустите, и тоа за споредните прашања (на пр., статијата за прашањето на илирските кралства на P. Carlier, *L'Illyrie méridionale et l'Épire dans l'antiquité*, Clermont-Ferrand, 1987, стр. 39-46, статијата на J. Elis, *JHS* 91, 1971, стр. 15-24 за Аминта IV). Исклучително заплетканите и слабо датирани дејствија се прикажани многу јасно и прегледно, со што авторот направил исклучително успешна синтеза на сегашните научни сознанија – што им недостасуваше како на наставниците, така (но и особено) на студентите. Особено треба да се истакне корисноста на прилозите: по биографските податоци за Лисимах, неговото семејство (родители, сопруги, деца), на пријателите и соработниците, следуваат две поглавја – едното е за топографските и територијални проблеми, а другото за монетоковањето и финансиската политика на Лисимах – што отскокнуваат со тематиката и поприродно ќе беше да се вклучат на крајот од осмата глава. Последното, петто поглавје содржи превод на делови од најважните извори за Лисимах, што ја прави книгата уште покорисна за читателите.

Наде Проева
Филозофски факултет
Скопје

PIERRE CABANES et JEAN-LUC LAMBOLEY (eds.), *L'Illyrie méridionale et l'Épire dans l'antiquité*. Actes du IVe colloque international de Grenoble (10-12 octobre 2002), “De Boccard”, Paris 2004, pp. 659.

Кон крајот на 2004 година, реномираната француска издавачка куќа De Boccard го објави четвртиот зборник на трудови на тема „Јужна Илирија и Епир во античко време“. Станува збор за зборник во кој се собрани трудовите од четвртиот меѓународен симпозиум на истата тема, одржан од 10 до 12 октомври 2002 година во Гренобл, Франција. Приредувачи на изданието се проф. Пјер Кабан од универзитетот Париз X - Нантер и проф. Жан-Лик Ламболе од универзитетот Гренобл II.

Обемот на зборникот (659 страници во А4 формат), како и списокот од 56 трудови зад кои стојат имињата на 78 угледни научни работници од десетина земји се навистина импозантни; тие говорат многу за богатството на нови информации и за широката опфатност на поставените научни проблеми. За да биде задоволена формалната рамка на овој приказ, најпрвин ќе биде даден кус преглед на содржините обработени во зборникот; во продолжение, ќе се задржиме и на неговата структура и методологијата според која е составен, а ќе стане збор и за неколку одбрани трудови.

Зборникот е поделен на две големи целини. *Првава голема целина* од овој зборник на трудови го носи насловот „Нови истражувања (1997-2002)“ (стр. 11-491). Оваа целина е поделена на четири поглавја: „Праисторија и ѝројоисторија“ (стр. 11-53), „Грчки ѝериод“ (стр. 55-381), „Римски ѝериод“ (стр.383-415) и „Доцна антика“ (стр. 417-491).

Поглавјето „Праисторија и ѝројоисторија“ содржи пет статии. Во статијата на М. Коркути (11-17) се изложени најновите наоди